

מדינת ישראל
משרד החינוך

סוג הבחינה: א. בגרות לבתי ספר על-יסודיים
ב. בגרות לנבחנים אקסטרניים
מועד הבחינה: קיץ תשס"ט, 2009
מספר השאלון: 573,057203
נספח א': מדרש תמונה
נספח ב':

גאוגרפיה

2 יחידות לימוד

כחלק של בחינה מפוצלת ב-3 או ב-5 יחידות לימוד

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שתיים.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
56 נקודות	{	פרק ראשון – גאוגרפיה של ארץ-ישראל (תכנית הלימודים הישנה) – (28x2)
		או
		פרק שני – גאוגרפיה של ארץ-ישראל (תכנית הלימודים החדשה) – (28x2)
- פרק שלישי – גאוגרפיה של המזרח התיכון על סף המאה ה-21 – (22x2) – 44 נקודות
סה"כ – 100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש:

- (1) **אטלס משנת 1993 ואילך**: אטלס אוניברסיטאי חדש (הוצאת יבנה)
אטלס כרטא – פיזי, מדיני, חברתי, כלכלי
אטלס כרטא אוניברסלי
- שים לב**: אין להשתמש באטלס גיאוגרפי יבנה, הכולל את המילון למונחי הגיאוגרפיה.
אין להשתמש באטלס המזרח התיכון.
- (2) אטלס ישראל החדש (1995).
- (3) אטלס ישראל החדש – האטלס הלאומי (2008).
- (4) מפה של ארץ-ישראל 1:250,000.
- (5) מפה גיאולוגית של ארץ-ישראל 1:250,000 או 1:500,000.

- ד. הוראה מיוחדת: כדי להמחיש את תשובותיך היעזר בסרטונים, חתכים וגרפים, לפי הצורך.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב בטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ח ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

ה ש א ל ו ת

פרק ראשון – גאוגרפיה של ארץ-ישראל (תכנית הלימודים הישנה)

(56 נקודות)

ענה על שתיים מהשאלות 1-7 (לכל שאלה – 28 נקודות; מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

שים לב: אם בחרת לענות על שאלות בפרק זה על פי תכנית הלימודים הישנה, אינך רשאי לענות על שאלות בפרק הבא (השני) על פי תכנית הלימודים החדשה.

1. הערבה

- א. רוב היישובים בערבה מתחלקים לשתי קבוצות, על פי צורות היישוב שלהם. ציין מה הן שתי צורות היישוב, וכתוב היכן ממוקמת כל קבוצה. (8 נקודות)
- ב. הסבר גורם אחד לתפוסת של שתי קבוצות היישובים שצינת בסעיף א. (8 נקודות)
- ג. ציין שני ענפי כלכלה עיקריים בערבה, והסבר גורם אחד להתפתחות כל ענף (סה"כ – שני גורמים). (12 נקודות)

2. אקלים – על פי אטלס ישראל החדש משנת 1995

שים לב: שאלה זו מסתמכת על מפות מן המהדורה הישנה של אטלס ישראל החדש, משנת 1995.

עיין במפות אזורי האקלים, הטמפרטורה והמשקעים בעמודים 27-29 באטלס ישראל החדש (1995).

א. ציין את השמות של שלושת אזורי האקלים העיקריים בישראל, ומיין את היישובים ברשימה שלפניך לשלושת האזורים האלה.

שים לב: את כל היישובים תוכל למצוא במפה א' בעמוד 28 באטלס.

- פארן
  - נתניה
  - אופקים
  - צפת
  - אילת
  - בית שאן
- (10 נקודות)

ב. בחר בשני אזורי אקלים בארץ-ישראל, ותאר שני מאפיינים של כל אחד מהם (סה"כ – ארבעה מאפיינים). (12 נקודות)

ג. תאר את ההשפעה של האקלים על הפעילות האנושית בשני אזורי אקלים

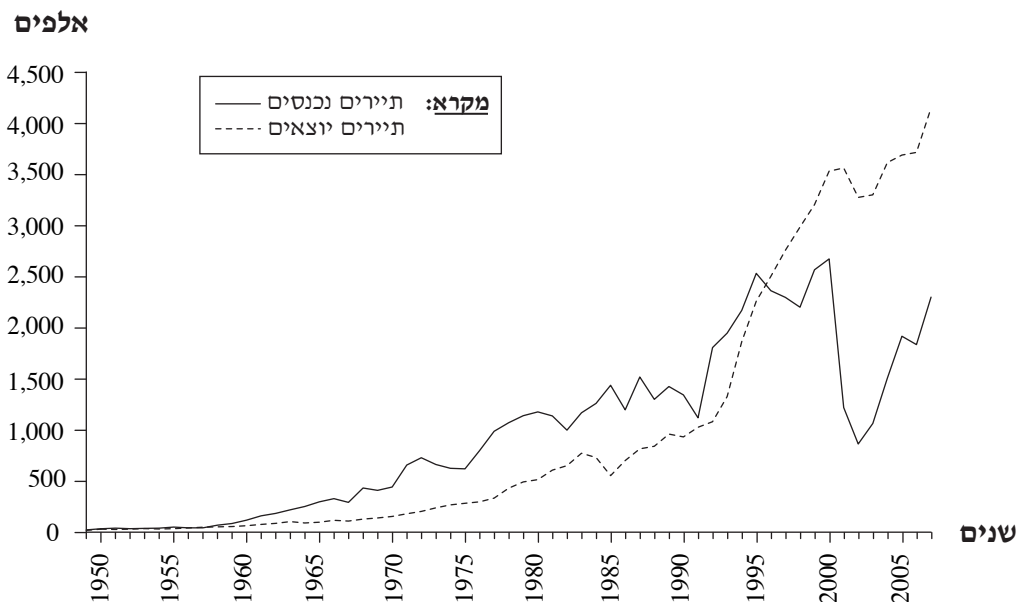
בארץ-ישראל (השפעה אחת בכל אזור). (6 נקודות)

/המשך בעמוד 3/

3. תיירות

- א. ציין שני גורמי משיכה של ישראל כמדינת תיירות. (10 נקודות)
- עיין בגרפים שלפניך, המציגים את מספר התיירים הנכנסים לישראל ואת מספר התיירים היוצאים ממנה, וענה על שני הסעיפים ב-ג.
- ב. מהי המגמה המשותפת לשני הגרפים, עד אמצע שנות ה-90?
הסבר את הגורם העיקרי למגמה זו. (9 נקודות)
- ג. במה שונה גרף התיירות הנכנסת מגרף התיירות היוצאת, לאורך התקופה כולה?
הסבר את הגורם העיקרי לשוני זה. (9 נקודות)

מספר התיירים הנכנסים והיוצאים, 1950-2007

4. תחבורה וסביבה

קרא את הקטע שלפניך, וענה על שלושת הסעיפים א-ג שאחריו.
מערכות תחבורה ממלאות תפקיד מפתח בכלכלה המודרנית, אולם בצד התועלת שבהן הן יוצרות כמה וכמה בעיות, כמו גודש תחבורה, זיהום הסביבה וסיכונים בטיחותיים. מנקודת המבט של איכות הסביבה אחת הבעיות העיקריות היא, קרוב לוודאי, זיהום האוויר הנגרם כתוצאה מפליטת גזים מכלי רכב. פליטת גזים זו היא אחד הגורמים להתחממות כדור הארץ, היא משפיעה על תחלואה ומוות של בני אדם וגורמת נזק לצמחייה ולבעלי חיים.
זאת ועוד, מערכות התחבורה פוגעות בשטחים פתוחים, מכיוון שהשינויים שנעשים בשימושי קרקע הם בלתי הפיכים. ישראל היא מדינה קטנה שבה חלק גדול מן האוכלוסייה מרוכז בשטח קטן יחסית, ומשום כך בעיה זו חמורה ומורכבת במיוחד.
(מעובד על פי פרופ' א' סלומון, "מדיניות תחבורה בת-קיימא". לקוח מן האתר של המשרד להגנת הסביבה)

- א. כדי להקל את גודש התחבורה בערים הגדולות מציעים להטיל "אגרת גודש", שהיא תשלום שישלמו נהגים הנכנסים למרכזי הערים האלה.
הסבר יתרון אחד וחסרון אחד של הצעה זו. (10 נקודות)
- ב. הסבר על פי הקטע מדוע בעיית הפגיעה בשטחים פתוחים חמורה ומורכבת במיוחד בישראל. (9 נקודות)
- ג. הבא הסבר אחד לאופן שבו הסבת שטחים פתוחים לתחבורה פוגעת בסביבה. (9 נקודות)

5. מאה שנים לתל אביב

תל אביב, העיר העברית הראשונה, מציינת השנה מאה שנים להקמתה. תל אביב כיום היא המרכז הכלכלי העיקרי של ישראל.
א. הסבר גורם אחד להקמה של שכונת "אחוזה בית" (שהפכה להיות העיר תל אביב) בשנת 1909. (6 נקודות)

ב. הסבר שתי סיבות לכך שתל אביב הפכה למרכז כלכלי בעשורים הראשונים לאחר הקמתה, וסיבה אחת למרכזיותה הכלכלית כיום. (12 נקודות)

ג. תאר שני מאפיינים של המבנה העירוני והבינוי של תל אביב, המשקפים את מרכזיותה הכלכלית. (10 נקודות)

6. מדרש תמונה – מכתש רמון

שים לב: התמונה בנספח א' משותפת לשאלה 6 ולשאלה 13, אך השאלות שונות.

עיין בתמונה שבנספח א', שבה נראים מכתש רמון ומלון שהולך ומוקם על שפתו.

א. ציין שני מאפיינים גאולוגיים ו/או גאומורפולוגיים של מכתש רמון שאפשר לראות בתמונה. (13 נקודות)

ב. יש הטוענים שהקמת המלון על שפת המכתש תהיה טובה למצפה רמון ולאזור כולו. הבא שני נימוקים התומכים בטענה זו, ונימוק אחד נגדה. (15 נקודות)

שים לב!

שאלה 7 מיועדת לתלמידים שקראו את המאמר "התברגנות של שכונות בערי ישראל" מאת ע' גונן. המאמר לקוח מהספר **תמורות בגיאוגרפיה של ישראל – גלעין ושוליים**.

7. מאמר – "התברגנות של שכונות בערי ישראל"

א. מהי התברגנות שכונות? הבא שני הסברים לתהליך זה בעולם. (16 נקודות)

ב. תאר שני מאפיינים של התברגנות שכונות שהם ייחודיים לישראל. (12 נקודות)

פרק שני – גאוגרפיה של ארץ-ישראל
(תכנית הלימודים החדשה – גאוגרפיה ופיתוח הסביבה)
(56 נקודות)

שים לב: אם בחרת לענות על שאלות בפרק זה על פי **תכנית הלימודים החדשה**,
אינך רשאי לענות על שאלות בפרק הקודם (הראשון)
על פי **תכנית הלימודים הישנה**.

ענה על שתיים מהשאלות 8-14 (לכל שאלה – 28 נקודות; מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

8. מים

קרא את הקטע שלפניך, וענה על שלושת הסעיפים א-ג שאחריו.
כדי לזרוז הקמה של מתקנים להתפלת מים הוצע להציב לאורך חופי הארץ ספינות התפלה. מתקני ההתפלה שיוצבו על הספינות יחברו לרשת המים הארצית בצינורות, ויספקו את כמויות המים הדרושות. היתרון העיקרי של תכנית זו הוא מהירות הפעלתה, מכיוון שכך ייחסך הזמן של בניית מתקני ההתפלה הקבועים על החוף, ויתקצרו ההליכים הבירוקרטיים לאישור להקים מתקנים כאלה. נוסף לכך, ספינות ההתפלה לא יתפסו שטחי חוף יקרים, ויהיה אפשר להזיז אותן ממקום למקום, על פי הצורך. אך התפלת מים בעזרת ספינות עלולה להיות יקרה בהרבה מהתפלת מים באמצעות מתקנים על החוף, וכרוכה בסכנות לסביבה.
על פי התכנון של רשות המים, לאחר שיושלם מתקן ההתפלה שורק יגדל כושר ההתפלה של ישראל לכ-600 מ"ק בשנה, כמות שתספיק לשתייה ולחקלאות גם בשנות בצורת קשות. אולם השלמת מתקן זה צפויה רק בשנת 2012, ועד אז ספינות ההתפלה יכולות אולי לספק פתרון ביניים.
(מעובד על פי מעריב, 16/12/2008)

- א.** רבים טוענים שחייבים להרחיב את ההיקף של התפלת המים בישראל.
הבא נימוק אחד לביסוס טענה זו. (9 נקודות)
- ב.** הבא מהקטע שני נימוקים בעד שימוש בספינות התפלה, ושני נימוקים נגד שימוש זה.
(10 נקודות)
- ג.** הצע דרך אחת להתמודדות עם בעיית המים של ישראל, שאינה כרוכה בהתפלת מים.
(9 נקודות)

9. תעסוקה: על פי אטלס ישראל החדש – האטלס הלאומי

שים לב: שאלה זו מסתמכת על מפות במהדורה החדשה של אטלס ישראל החדש – האטלס הלאומי, משנת 2008.

עיין באטלס ישראל החדש – האטלס הלאומי, עמודים 60-61: "מבנה התעסוקה" – מפות וגרפים.

א. עיין במפה ד: "המועסקים בתעשייה לפי נפות, 1983, 2003".

תאר את השינוי שחל בין השנים 1983 ל-2003 במספר המועסקים בתעשייה בנפת **אשקלון** ובנפת **נהרייה** (תוכל להיעזר במפת הנפות בעמוד 8 באטלס).
(6 נקודות)

ב. השווה את השינוי במספר המועסקים בתעשייה בנפות אשקלון ונהרייה לשינוי במספר המועסקים בתעשייה בנפת **תל אביב**, והסבר גורם אחד להבדלים בין הנפות.
(12 נקודות)

ג. עיין בגרף י – "המועסקים בישראל לפי ענפי כלכלה (1985-2004)" (עמוד 61 למטה).
על איזה שינוי באופי הכלכלה של ישראל אפשר ללמוד מהגרף? בסס את דבריך על שלושה נתונים מהגרף. (10 נקודות)

10. שטחים פתוחים

א. הסבר מה הם שטחים פתוחים, והבא שתי סיבות לחשיבותם. (9 נקודות)

ב. כיום מסבים שטחים פתוחים לשימושי קרקע אחרים.

ציין שני שימושי קרקע שעבורם מסבים שטחים פתוחים, ותאר דרך אחת שבה מנסים לעצור את הסבת השימוש בשטחים פתוחים. (10 נקודות)

ג. כיום משקמים בארץ שטחים פתוחים שנפגעו בגלל תהליכי פיתוח.

הבא דוגמה אחת לשיקום כזה, ותאר את השינוי שחל בעקבות השיקום.
(9 נקודות)

11. תחבורה

א. הגדר את בעיית התחבורה בישראל, העולה מן הנתונים שבטבלה שלפניך.

(10 נקודות)

נתונים על התחבורה בישראל (1961-2007)

השנה	אורך הדרכים הסלולות (ק"מ)	מספר כלי הרכב הפרטיים והמסחריים (אלפים)
1961	6,572	52
1971	9,709	244
1981	11,950	550
1991	13,409	1,013
2001	16,677	1,787
2007	17,870	2,137
הגידול	פי 2.72	פי 41.1

ב. הסבר שתי סיבות לבעיה שהגדרת בסעיף א. (12 נקודות)

ג. יש הטוענים כי רק סלילת כבישים נוספים תוכל לפתור את בעיות התחבורה של ישראל.

האם אתה מסכים עם טענה זו? הבא נימוק אחד לביסוס דבריך. (6 נקודות)

12. האוכלוסייה הערבית בישראל

א. עיין בטבלה שלפניך. תאר את שני השינויים הדמוגרפיים הצפויים בחברה הערבית המוצגים בטבלה, והבא הסבר אחד לכל שינוי. (14 נקודות)

אחוז הילדים ואחוז המבוגרים בחברה הערבית בישראל (2000, 2025)

2025 (תחזית)	2000	
35	41	אחוז הילדים (עד גיל 14)
5	3	אחוז המבוגרים (מגיל 65 ומעלה)

ב. הסבר שתי השפעות אפשריות של השינויים הדמוגרפיים הצפויים בחברה הערבית על מבנה הכלכלה ו/או השירותים החברתיים בה. (14 נקודות)

13. מדרש תמונה – מכתש רמון

- א.** עיין בתמונה שבנספח א', שבה נראים מכתש רמון ומלון שהולך ומוקם על שפתו. יש הטוענים שהקמת המלון על שפת המכתש תהיה טובה למצפה רמון ולאזור כולו. הבא שני נימוקים התומכים בטענה זו, ונימוק אחד נגדה. (10 נקודות)
- ב.** ציין ארבעה שימושי קרקע בנגב, ותאר תחרות בין שניים מהם. (18 נקודות)

שים לב!

שאלה 14 מיועדת לתלמידים שקראו את המאמר "מפעלי קק"ל לפיתוח הנגב ויישובו במדינת ישראל" מאת דותן גורן. המאמר התפרסם במקראה האינטרנטית באתר מפמ"ר גאוגרפיה.

14. מאמר – "מפעלי קק"ל לפיתוח הנגב ויישובו במדינת ישראל"

בין המפעלים העיקריים של קק"ל לפיתוח הנגב נמנים:

– פיתוח מקורות המים

– הקמת מרכזי מחקר (מו"פים)

– ייעור

א. בחר בשניים מהמפעלים ותאר בקצרה כל אחד מהם. (12 נקודות)

ב. בחר בשניים מהמפעלים והסבר שתי דרכים שבהן תרם כל אחד מהם לפיתוח הנגב

(סה"כ – ארבע דרכים). (16 נקודות)

פרק שלישי – גאוגרפיה של המזרח התיכון על סף המאה ה-21

(44 נקודות)

ענה על שתיים מהשאלות 15-19 (לכל שאלה – 22 נקודות; מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

מזרח תיכון

15. סוריה – דמשק

- א. תאר שני גורמי מיקום של דמשק, והסבר שני גורמים לגידולה במאה ה-20. (13 נקודות)
- ב. עיין במפת מרכז דמשק שלפניך, ותאר שלושה מאפיינים של העיר המזרח תיכונית, כפי שהם באים לידי ביטוי במפה. (9 נקודות)

מרכז דמשק

העיר העתיקה	שכונות עוני	מקרא:
שוק	המרכז המסחרי המודרני	
דרך	המרכז השלטוני	
חומה		

16. תפרוסת אוכלוסייה

- א.** הסבר שני גורמים להיווצרותם של אזורים צפופי אוכלוסייה במזרח התיכון.
 לכל גורם הבא כדוגמה אזור צפוף אחד (סה"כ – שני אזורים).
 (11 נקודות)
- ב.** תאר בהרחבה שתי דוגמאות למדיניות של פיזור אוכלוסייה שהופעלה במדינות שונות במזרח התיכון. (11 נקודות)

17. חשיבותו הבין-לאומית של המזרח התיכון

- למזרח התיכון יש חשיבות בין-לאומית בכמה תחומים.
א. עיין בנתונים שלפניך על מספר הנוסעים שעברו בשדה התעופה של דוחא, בקטאר שבמפרץ הפרסי.
 תאר את המגמה הנראית בהם, והבא הסבר אחד למגמה זו. (8 נקודות)

מספר הנוסעים שעברו בשדה התעופה דוחא (קטאר)

(2007-2002)

השנה	2002	2003	2004	2005	2006	2007
מספר הנוסעים	4,406,300	5,245,400	7,079,500	9,377,000	11,954,000	14,930,200

- ב.** במזרח התיכון יש אתרים שהם קדושים לבני דתות שונות בעולם.
 הסבר יתרון אחד וחסרון אחד של מצב זה לפיתוח המזרח התיכון. (8 נקודות)
- ג.** האם לדעתך חשיבותו הבין-לאומית של המזרח התיכון תרד בעתיד?
 הבא נימוק אחד לקביעתך. (6 נקודות)

18. הובלת נפט במזרח התיכון

- א.** עיין במפה שבנספח ב', ודרג את ארבעת היעדים הגדולים ביותר שאליהם מיוצא נפט מהמזרח התיכון. (6 נקודות)
- ב.** הובלת נפט מושפעת משני גורמים חשובים:
- שיקולים פוליטיים
  - שיקולים כלכליים
- הבא דוגמה אחת להשפעה של כל אחד מגורמים אלה על הובלת נפט במזרח התיכון. (בסה"כ – שת דוגמאות) (8 נקודות)
- ג.** בשנים האחרונות גוברת המודעות לנזקים הנגרמים לסביבה כתוצאה מהובלת נפט. תאר נזק אחד שהובלת הנפט גורמת לסביבה. (8 נקודות)

שים לב!

שאלה 19 מיועדת לתלמידים שקראו את המאמר "התיעוש בערב הסעודית" מאת קונרד שליפהקה. המאמר לקוח מהספר **המזרח התיכון בפתח המאה ה-21 – מבחר מאמרים בגיאוגרפיה לחטיבה העליונה**.

19. מאמר – "התיעוש בערב הסעודית"

- א.** ציין שני תנאים טבעיים המגבילים את הפיתוח בערב הסעודית, והסבר שתי דרכים שתכנית התיעוש של המדינה מציעה כדי להתמודד עם בעיות אלה. (11 נקודות)
- ב.** הסבר והדגם מה הם מוצרי "השלב הראשון" ומוצרי "השלב השני" בתעשייה בערב הסעודית.
- מדוע פיתוח התעשייה של מוצרי "השלב השני" חשוב במיוחד בערב הסעודית? (11 נקודות)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך

נספח א': מדרש תמונה – מכתש רמון

الملحق "أ": تحليل صورة – جرن رمون

נספח ב': יצוא נפט מהמזרח התיכון – יעדים וכמויות

(2005, במיליוני טונות)

الملحق "ب": تصدير النفط من الشرق الأوسط – غايات وكميات

(2005، بملايين الأطنان)

